

פרשת מוסעי

שפיכות דמים בכבישים

בהקשר של מצוות ערי המקלט מודגשת חומרת האיסור של שפיכות דמים. אפילו מי שרצח בשגגה - חייב לגלות לעיר מקלט. יתרה מזו, יש איסור חמור לקבל כופר במקום לבצע את העונש על שפיכות דמים:

"וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לְמוֹת בִּי מוֹת יוֹמָתוֹ: וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְגוֹסֵל אֶל עֵיד מִקְלָטוֹ לְשׁוּב לְשֵׁבֶת בְּאֶרֶץ עַד מוֹת הַבְּהֵן: וְלֹא תִחְנִיפוּ אֶת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחְנִיף אֶת הָאֶרֶץ וְלֹאֲרֹץ לֹא יִכְפֹּר לְדָם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדָם שִׁפְכוּ: וְלֹא תִטְמֵא אֶת הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲתֶם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שׁוֹכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי ה' שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר ל"ה, לא-לד)

וכך מנסח זאת הרמב"ם:

"וּמוֹזְהָרִין בֵּית דִּין שֶׁלֹּא לִיקַח כּוֹפֵר מִן הַרוֹצֵחַ, וּאִפִּילוּ נִתֵּן כָּל מִמּוֹן שֶׁבְעוֹלָם, וּאִפִּילוּ רֹצֵחַ גּוֹאֵל הַדָּם לְפִטְרוֹ - שְׂאִין נַפְשׁוֹ שֶׁל זֶה הַנְּהַרְג קִנְיֵן גּוֹאֵל הַדָּם אֵלּוּ קִנְיֵן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂנֵאמֹר 'וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנַפְשׁ רֹצֵחַ', וְאִין לָךְ דְּבַר שֶׁהַקְּפִידָה תּוֹרָה עֲלָיו בְּשִׁפְכוֹת דָּמִים, שְׂנֵאמֹר 'וְלֹא תִחְנִיפוּ אֶת הָאֶרֶץ... כִּי הַדָּם הוּא יַחְנִיף אֶת הָאֶרֶץ'. " (הלכות רוצח ושמירת הנפש פ"א ה"ד)¹

את חומרת שפיכות הדמים, אף אם נעשה למטרה ראויה, אנו רואים אצל דוד. לאחר שדוד המלך כבש את ירושלים, הוא ביקש לבנות את בית המקדש, אך ה' אסר עליו לבנותו, כפי שדוד עצמו מספר בסוף ימיו:

"וַיְהִי עָלַי דְּבַר ה' לֵאמֹר דָּם לְרַב שִׁפְכָתָ וּמִלְחָמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂיתָ לֹא תִבְנֶה בַּיִת לְשִׁמִּי כִּי דָמִים רַבִּים שִׁפְכָתָ אֶרְצָה לְפָנָי" (דברי הימים א כ"ב, ח)

לכאורה הדבר הוא פלא גדול: הלוא הדמים ששפך דוד היו במלחמות מצווה - כדי להושיע את ישראל וכדי לכבוש את הארץ. אם כן, איזה צד שלילי יש במעשיו, המונע ממנו לבנות את בית המקדש? הרד"ק מביא כמה הסברים המיישבים תמיהה זו:

א. דוד לא שפך דמים רק בנסיבות חיוביות. הריגתו את אוריה וגרימת מותם של אנשי נוב עיר הכהנים בוודאי לא היו בנסיבות כאלו; ואף במלחמותיו נהרגו בוודאי גם גויים חפים מפשע.

1. על פי הרמב"ם ומקורות נוספים מסיק הרב ש"י זווין שמשפט שיילוק סותר את ההלכה. ראו במאמרו "משפט שיילוק לאור ההלכה", לאור ההלכה (ירושלים תשי"ז), עמ' שי-שלה.

ב. נאסר על דוד לבנות את המקדש אף שמעשיו לא היו שליליים. המקדש הוא מקום השלום בין האדם לה', ומשום כך נאסר לבנות את המזבח עם כלי ברזל, שממנו עושים כלי הריגה. גם דוד, ששפך דמים רבים, הרי הוא ככלי הברזל, המסמל את ההרג, ומשום כך לא יכול להיות חלק מבניין המקדש.

"אמור רבי יוחנן: כל כהן שהרג את הנפש - לא ישא את כפיו, שנאמר 'ובפרשכם כפיכם אעלים עיני נכמם גם כי תרבו תפלה אינני שמוע' ידיכם דמוים מלאו' (ישעיהו א', טו)."¹ (ברכות לב ע"ב)

שפיכות דמים היא איסור חמור ביותר, ולכן אסור לכוהן שהרג נפש לישא את כפיו בברכת כוהנים. הראשונים נחלקו, אם תשובה מועילה לבטל את הגזרה: ראשוני אשכנז ובעקבותיהם הרמ"א סברו שגדול הוא כוחה של התשובה, ומי ששב מעוון זה יכול לשאת את כפיו; אך הרמב"ם (הלכות תפילה ונשיאת כפיים פט"ו ה"ג) והשולחן ערוך (אורח חיים קכ"ח, לה) פוסקים שהפגם הוא מוחלט ונצחי למרות כוחה של התשובה.

הרב עובדיה יוסף עסק בכמה השלכות מעשיות של גמרא זו בימינו. הוא כותב לגבי חיילי צה"ל כוהנים שהרגו את חיילי האויב שהם רשאים לשאת את כפיהם, כיוון שקיימו בכך מצווה חשובה, מדין "הבא להרגך - השכם להרגו"² (ברכות סב ע"ב).

לעומת זאת, שונה דינו של כוהן שגרם בתאונת דרכים למותו של אדם. במקרה שהנהג כיבד את חוקי התנועה וכללי הנהיגה והזהירות הנדרשים, והרג באונס - יכול הוא לשאת את כפיו. אך נהג שעבר על כללי הנהיגה:

"נראה שגם בנידון שלנו שהכהן היה נוהג ברכב וגרם לאבדן נפש מישראל, מהמת שנהג במהירות מופרזת, או מפני שלא ציית לתמרוך, או שעבר עברה אחרת על חוקי התנועה, הרי שגגתו עולה זדון, ונפסל לעלות לדוכן ולישא כפיו בברכת כוהנים, לפי שאין קטגור נעשה סגור... ואפילו אם יצא זכאי בדינו מבית המשפט מהוסר הוכחות, כל שיודע בעצמו שנהרג אדם מישראל על ידו אסור לו לישא כפיו." (שו"ת יחוה דעת, חלק ה' סימן טז)

הריגה, ואפילו בשוגג, היא חמורה ביותר. במקרים רבים אנו יכולים בהתנהגות נכונה למנוע תאונות דרכים או לצמצם את חומרתן. אנו צריכים לנהוג בזהירות רבה ולמנוע נזקים וסיכונים לנו ולסביבתנו. צריך שהעיסוק בנושאים אלו יהיה תדיר, כך שכולנו נפנים את חשיבות הזהירות בנהיגה.

2. שו"ת יחוה דעת, חלק ב' סימן יד.

נוכל ללמוד רעיון זה גם מיעקב אבינו. לפני פגישתו עם עשו אחיו מסופר על יעקב:

"וַיֵּרָא יַעֲקֹב בְּאֵד וַיֵּצֵר לוֹ..." (בראשית ל"ב, ח)

רש"י, על פי חז"ל, הסביר את כפילות הלשון בפסוק בכך שיעקב אבינו פחד משני דברים:

"וַיֵּרָא" - שמוא יהרג, 'וַיֵּצֵר לוֹ' - אם יהרוג הוא את אהרנים."

יעקב אבינו פחד אפילו שמוא יהרוג את עשו הבא להרגו, אף שמותר לעשות זאת. נלמד מכך קל וחומר כמה עלינו להיזהר מהריגה שאיננה מותרת.